

A HITBIZOMÁNYOK HELYZETE MAGYAR-ORSZÁGON

A magyar magánjog szellemétől a kötöttség gondolata sosem volt idegen. Korunk meg éppen nem kora a kötöttségek megszüntetésének. Hiszen a lezajlott, ú. n. liberális század tanulságainak birtokában megtanulta, hogy a kötöttségek teljes hiánya — a legnagyobb kötöttség. Az emberi szabadság épp olyan viszony fogalom, mint minden fogalom ezen a világon; csak akkor jelent számunkra valamit, ha érezzük s csak akkor érezzük, ha akadályokba ütközik.

A múlt századok azt hitték, hogy az embereket csak szabadon kell hagyni élni; egyéniségük törvényét követve az örök béke, az örök szeretet, az örök értelem birodalmát fogják elővarázsolni. Tévedtek. A történelem azt bizonyítja, hogy az embernyájak nem egyéniségekből állanak. Az egyéniség olyan, mint az üstökös; ritkán jön és csillagászati távolságban van a karámoktól. A történelem anyaga a tömeg, amelynek életét a nyájösztönök épúgy előírják, mint az eldobott kő útját a gravitációs és egyéb ráható erők összehatása, vagy modernebb kifejezéssel a tér görbülete. Hiába engedjük meg a feldobott kőnek, hogy ne essék le; része az anyagnak, útja elő van írva. Hiába adunk szabadságot az embernek, hogy éljen vele; része a tömegnek, útja elő van írva. Az emberi szabadság szabad versenyének nem örök béke, hanem örök harc lesz az eredménye. Az emberi helyzetek, képességek és erők ugyanis nem egyenlők, ez szüli a mérkőzést s a mérkőzés során, akinek kevés volt, attól az is elvétetett, akinek sok, annak még több jutott a kezei közé. Az örök szeretet helyett jött az örök kizsákmányolás. S még az sem lehet vigaszunk, hogy a legkiválóbbak győztek s a selejtes hullott ki. A történelem ugyanis, úgylátszik, örök kontra-selekción folyamat, amelyben a középszerűség, az átlag érvénye-

sül, a kivétel pedig kihull az örök rostán akkor is, ha alul, de akkor is, ha felül van az átlagon. Eredmény: az emberiség haladásának stagnálása.

A haladás eszméje azonban kitör a tapasztalat koporsójából. Az örök emberi küzdelem új és új eszközöket eszel ki, amelyekkel túlszárnyalni véli a múltat. Rendszerint az ellentétek s néha az abszurdumok segítségével. Ezért dialektikus minden emberi fejlődés s ezért nem sablonos, hanem meglepő fordulatokkal teljes a világ történelme. Az ember legnagyobb kincse a szabadság. Talán az emberi élet legmélyebb értelme is épp ez. S mégis — ó, történelem humora — mi sem jellemzi jobban az emberiség történelmének áramlását, mint e szabadság mind többoldalú korlátozása. Gondoljunk a magánjogi korlátozások egyre nagyobb burjánzására, vagy még inkább a magánjogias korlátozások egyre közjogiasabbá válására. S ez ellentmondás nem feloldhatatlan. Az atomisztikus részszabadságok zajlásából, melyben mindenki mindenkit akadályoz, a korlátok és kötöttségek irányító sugárrendszerében egy olyan erőrendszer születése várható, amelyben mindenki mindenkit segít. A szabadság hozzáférhetetlen, feltörhetetlen, halottnak látszó magja eltemetett, hogy a jövő tavasza egy soha nem látott palántát fakasszon belőle.

Ez is szabadság. Az összeség szabadsága. Hogy a részek szabadságáért ez megfelelő ellenérték lesz-e: azt döntsék el a részek. Ma úgy látszik: a történelem fejlődése ebben az irányban halad. Mert a történelem az emberiség és nem az Ember történelme. A történelem a tömegek élete, az idő és tér formájában. Az egyéniségek fénye túlragyog rajta és az időn és a téren és minden formákon; de épp oly keveset változtat sorstörvényein, mint a holdsugár fénye sem állítja meg zuhanásában a hulló csillagot.

De ha minden jel arra mutat, hogy a világ történelme mind inkább, sőt éppen a jelenkorban még inkább, mint valaha, a nagy emberi kötöttségek irányában halad, akkor méltán vehetjük fel a kérdést, hogy a hitbizományok intézményének Európa jogrendjeiben s így hazánkban is mind hangosabbá váló kritikája és reformja időszerű-e éppen ma? Hát nem épp az-e a lényege a hitbizománynak, hogy mesterségesen kötöttséget létesít ott, ahol az élet egyébként bizonyos szabadságot hagy?

Nem. Vagy legalább nemcsak. A hitbizomány intézményének ugyanis nem egy, hanem két gyújtópontja van. Az egyik a kötöttség; de a másik a föld.

S épp a magyar jogfejlődés fényes bizonyága annak, hogy a hitbizományi intézmény egyre elkeseredettebb bírálatának tárgya nem maga a kötöttség, hanem az, hogy ez sokszor, sőt rendszerint épp a földre vonatkozik, amelynek igazságos és célszerű megoszlása nemcsak a helyes szociálpolitikának, de magának a nemzeti létnek alapfeltétele.

A családi hitbizomány intézménye nem ősi magyar jogintézmény; a magyar jogfejlődésbe az 1687: IX. t.-c. illesztette be «az ország mágnásai és előkelői romlásának elhárítása s a fekvő jószágok szokás szerint megkísérelt önkényes elidegenítésének és elpazarlásának megfékezése végett». E törvény alapján hitbizományt szerzeményi vagyonukból királyi jóváhagyással csupán főnemesek alakíthattak; de e jogot az 1723: L. t.-c. a köznemesekre is kiterjesztette. Láthatjuk ezekből, hogy ez intézmény meghonosításának nem szociális, hanem individuális indokai voltak, s tulajdonképpen egyrészt az arisztokrácia jutalmazása akart lenni azért, hogy az uralkodóval szemben az aranybullában biztosított ius resistendiről lemondott; másrészt ellenszolgáltatás volt a Habsburg-család, majd annak női ága örökösödési rendjének elismeréséért.

A túlnagy hitbizományok káros hatása azonban már egy évszázad múlva foglalkoztatni kezdte a magyar törvényhozást. Megszületett a nagybirtok problémája.

Az 1790: LXVII. t.-c.-kel a polgári törvények reformjának előkészítése végett kiküldött bizottság kisebbségi tervezete a hitbizomány legnagyobb terjedelmét 1000 jobbágy telekre kívánta szorítani. Egy emberöltővel később (1827) hasonló rendeltetéssel kiküldött bizottság elvi alapon 500 telekben kívánta megállapítani a legmagasabb mértéket, sőt az 1832/36. évi országgyűlésen már szóba került a hitbizományok teljes eltörlésének gondolata is, s ily értelemben szólalt fel a későbbi osztrák-magyar kiegyezés nagy magyar jogásza: Deák Ferenc, majd Széchenyi és Kossuth is.

Már e tervekben is láthatjuk, hogy a hitbizomány intézményének reformjavaslatainál a háttérben eleitől fogva a nagy-

birtok problémája áll. Kihangsúlyozzák ezt a további reformtervek is. A hitbizományi reform kérdésének tárgyalására ugyanis a magyar tudományos akadémia 1846-ban pályadíjat tűzött ki. A három pályadíjnyertes mű egyaránt pénztökére kívánta átalakítani a hitbizományokat.

A reformból a szomorú kimenetelű szabadságharc s az ezt követő politikai zavarok közepette semmi sem lett. A kiegyezés utáni korszakban azonban ismét élénk irodalmi tevékenység indult a hitbizományok reformja érdekében, főleg közgazdasági szempontból. Többek között felmerült ekkor a hitbizományok nemzetiségi vidékre áttelepítésének gondolata, ami nemzetvédelmi szempontból egészen szerencsétlen elgondolás. Sokkal szerencsésebb a múlt század utolsó éveiben a polgári törvénykönyv előkészítésével kapcsolatban a hitbizomány reformjára vonatkozólag felmerült újabb tervezet, amelynek alap gondolata ismét az, hogy a hitbizományi ingatlanok terjedelme korlátozotassék; legnagyobb terjedelmük pénzértékben állapítottassék meg, bár az erdőségeké enyhébb szempontok szerint. Sőt e tervezet további érdekes korlátozásokat is javasol. Eltekintve attól, hogy hitbizományokat csak azok alapíthattak volna szerinte, akik a közügyek terén érdemeket szereztek, azt is előírja a tervezet, hogy a hitbizományként leköthető terület legnagyobb mennyisége az ország egész területéhez viszonyítva is megállapítandó, sőt az egyes megyék területéhez viszonyítva is — az egyéb okokból kötött birtokok területének számbavételével. Sőt ezzel kapcsolatban az is tervezetett, hogy nyújtassák mód állagváltoztatások kötelező elrendelésére, ha az ingatlanok megkötöttsége egyes vidékeken szembeszökő gazdasági hátrányokat okoz.

Az észszerű reformok keresztülvitelét ismét egy politikai esemény akadályozta meg: a világháború. Ennek befejezése után a reformgondolatok ismét újult erővel merültek fel. Az eredmény ezúttal nem is maradt el teljesen. Törvényhozásunk két olyan reformot is alkotott, aminek kihatása volt a hitbizományokra: az 1920. évi földreformot és az 1921. évi vagyonváltoztatótörvényt. A legnagyobb jelentőségű tervezet (1925) alap gondolata azonban ismét az volt, hogy a hitbizományokhoz tartozó mezőgazdasági ingatlanok terjedelme korlátozotassék,

a többlet szabadíttassék fel, s a legközelebbi várományosnak szabadvagyonként jusson; a lekötöttség alatt maradó hitbizományi vagyona nézve pedig az elidegenítési és terhelési tilalom enyhíttessék. Ismét a nagybirtok elleni harc sorsmotívuma zúgott tehát keresztül a reformkövetelmények hangskáláján. De még egy évtizednek kellett eltelnie, hogy a hitbizományok közvetlen reformjából valóban törvény legyen.

A reform megvalósulásának ekkor már legfőbb ideje volt, mert a háború után kialakult gazdasági és politikai helyzet ennek időszerűségét erősen fokozta. Ha ugyanis a hitbizományok új szabályozását megelőzőleg, 1933-ban gyűjtött statisztikai adatokat összevetjük az 1918. éviakkal, szembetűnik, hogy a trianoni szerződés előtti Magyarországon fennállott, összesen 2,311.400 kat. hold területű 92 hitbizományból, illetőleg 88 ingatlanhitbizományból Csonka-Magyarország területén maradt összesen 823.324 kat. hold területű 67 hitbizomány, illetőleg 61 ingatlanhitbizomány, tehát a régi Magyarország hitbizományainak s az azokhoz tartozó ingatlanoknak tekintélyes része. Ennek magyarázata az, hogy a hitbizományok nagyjából a Dunántúlon és az Alföldön fekszenek. A Dunántúlon a reform megvalósításakor is 37 hitbizomány volt 602.221 kat. hold, az Alföldön 16 hitbizomány 151.903 kat. hold, végül Északon 8 hitbizomány 69.200 kat. hold területtel. Látjuk ebből, hogy a hitbizományokhoz tartozó birtokok átlagos nagysága aránylag a Dunántúlon a legnagyobb (16.276 kat. hold), míg az Alföldön csak 9.494, Északon 8.650 kat. hold esik átlagos számítás alapján egy birtokra. Az országos átlag tehát hitbizományonként 13.497 kat. hold.

A szóbanforgó statisztika készítésekor fennálló hitbizományok együttes területe az ország akkori egész területének (16,173.178 kat. hold) kb. 5.1%-át tette ki. A hitbizományokhoz tartozó ingatlanok mezőgazdasági művelés alatt álló része 463.636 kat. hold volt, ami kb. 3.5%-a az ország mezőgazdasági művelés alatt álló részének, 13,172.386 kat. holdnak. Vármegyénkinti összehasonlításban különösen a Dunántúl mutat kedvezőtlen képet. Így Sopron vármegye összes területének (66.357 kat. hold) 19.7%-a hitbizomány, Zala vármegye összes területének (112.713 kat. hold) 13.3%-a, Somogy vármegye összes területé-

nek (143.251 kat. hold) 12.5%-a, stb. Sokkal kedvezőbb a helyzet az Alföldön és Északon, ahol a vármegyék területének csak kb. 2—3%-a hitbizomány. Mindezek világosan mutatják hitbizományi rendszerünk egyik legnagyobb hibáját, hogy t. i. a hitbizományok az ország területén nincsenek egyenlően elosztva, némely vidéken óriási latifundiumokat alkotnak, és lehetetlenné teszik, hogy itt nemzeti szempontból értékes, törekvő emberek földhöz jussanak. A Dunántúlon hozzájárult a helyzet súlyosságához, hogy a területének kb. 10%-át tevő hitbizományokon felül 33%-a 1000 holdon felüli nagybirtok volt, vagyis a területnek *több mint 40%-a* volt jogilag vagy gazdaságpolitikailag kötött terület s mint ilyen, akadály a parasztbirtokok alakulásának.

Érdekes az ingatlanok művelési ágainak összehasonlítása abból a szempontból, hogy az ország területéhez viszonyítva hány %-uk áll hitbizományi kötöttség alatt. Természetesen az ország erdőterülete (1,906.057 kat. hold) volt az, aminek legnagyobb része (305.054 kat. hold, vagyis 16%) tartozott hitbizományhoz. Az ország szőlő- (365.616 kat. hold) és kertterülete (191.821 kat. hold) viszont az, aminek legkisebb része (előbbinek 0-6, utóbbinak 1.6%-a). A szántóterületnek (9,727.162 kat. hold) 3.2%-a, a réteknek (1,160.602 kat. hold) 5.6%-a, a legelőknak (1,727.185 kat. hold) 4.8%-a tartozott hitbizományhoz. A hitbizományok közül egyébként egy volt, amelynek ingatlanai 200.000 kat. holdat, egy, amelynek ingatlanai 50.000 kat. holdat meghaladtak, 10.000—50.000 kat. hold nagyságú ingatlana 14-nek volt. A többi hitbizomány ingatlanainak nagysága 10.000 kat. hold alatt maradt. Olyan hitbizomány, amihez mezőgazdasági ingatlanok nem tartoztak, csupán 6 volt.

Ilyen körülmények közt a hitbizomány, főleg a Dunántúlon, a nagybirtoknak jogilag intézményesített alakja volt. Közgazdasági, szociális és nemzetvédelmi szempontokból mindazokat az érveket fel lehetett ellene hozni, amiket általában a nagybirtokkal szemben fel lehet, sőt fokozottabb mértékben, mert a jogi kötöttség bizonyos természetellenes állandóságot is kapcsolt ehhez az egyébként sem kívánatos állapothoz.

S valóban, a hitbizományi törvény parlamenti vitájában mindezekkel az érvekkel találkozunk. A parlamenti beszédeken

vörös fonálként vonul végig az a helyes szempont, hogy a hitbizomány problémáját nem szabad doktriner egyoldalúsággal az ország egész gazdasági helyzetétől elvonatkoztatva tárgyalni. Kétségtelen: ez a kérdés részproblémája úgy a kötött-, mint a nagybirtokkérdésnek. Ez az alap, amiből ki kell ind ami. Az e körül zúgó viták viharzónájába nem kívánunk *itt* bekerülni. Csak éppen rámutatunk, hogy — eltekintve a kérdés fontos, éppen ma nagyon is fontos *nemzeti* oldalától — a nagybirtokokkal kapcsolatban három észrevételt szokás felhozni. *Történetileg* azt, hogy kialakulásuk, főleg a hitbizományoké, nem szociális, hanem individuális szempontok szemelőttartásával s sokszor nem nemzeti, hanem udvari érdek jutalmazásául történt, igen gyakran nemzeti hőseink elkobzott vagyonából. *Gazdaságilag* azt, hogy jövedelmezőségük és eltartóképességük nem éri el az intenzív gazdálkodásra alkalmasabb s aránytalanul kisebb üzemköltséggel dolgozó kisbirtokét. *Szociális* szempontból azt, hogy megakadályozzák kisemberek földhöz jutását és egzisztenciaalapítását, s ezáltal a kivándorlás és egyke egyik főokozói. E szempontok felett természetesen vitatkoznak; akárkinek legyen is igaza, egy bizonyos: ezt a kérdést sem tisztán individuális, sem tisztán köz- vagy éppen magángazdasági szemszögből nézni nem szabad. Ha egyáltalán van szempont, amely lényegesebbnek tekinthető a többinél, úgy az éppen ma és éppen nálunk a szociális szempont. A nagybirtok körüli vitának tárgya egyébként csupán az, hogy nagybirtokok kivételes fennállása igazolható-e a fenti szempontokból. Az, hogy a nagybirtokképződésnek túlsúlyra jutnia, szabállyá válnia nem szabad, ma már vitatottnak sem tekinthető. Ha ezzel tisztában vagyunk, meg kell állapítanunk, hogy hazánk birtokmegoszlása a hitbizományi reform előestéjén nem volt kedvezőnek tekinthető. A törpebirtokok a gazdaságok 71.5%-át tették ki, az ország földterületének viszont csak 11%-át. Ezzel szemben az 500 holdon felüli nagybirtokok a gazdaságok 0.2%-át képezték csak, az ország földterületének viszont 32-3%-át. A földbirtok összes területéből a szabadforgalmú földbirtokokra 11,721.222 kat. hold (72.9%), a kötött jellegűekre 4,360.622 kat. hold (27.1%) esett. A korlátolt forgalmú földbirtokok 23.1%-át több mint 1 millió kat. hold) egyházi és felekezeti iskolai föld-

birtokok tették ki, amelyeknek majdnem fele szántó, 21.1%-át (több mint 900.000 kat. hold) közbirtokossági s volt úrbéres földbirtokok, 10%-át (kb. 828.000 kat. hold) községi, városi, törvényhatósági földbirtokok, majdnem ugyanennyit a hitbizományok (kb. 823.000 kat. hold), 6.1%-át a kincstári földbirtokok (kb. 267.000 kat. hold) s kb. ugyanannyit az alapítványi és részvénytársasági földbirtokok (kb. 262.000 kat. hold), 0.8%-át (kb. 33.000 kat. hold) pedig a vitézi telkek. Bizonyos korrekciót jelentett a kötött birtokok túlságosan nagy területévei s számával szemben az, hogy ezekből jóval többet (22%) adtak haszonbérbe, mint a szabadforgalmúakból (15.7%). Nagyan leront azonban ennek szociális értékéből, hogy pl. 1930-ban a bérleteknek csak 6.3%-a volt kisbérlet, 93.7%-a viszont 328 nagybérlő kezében volt. A Dunántúlon pedig még az országos viszonylatnál is kedvezőtlenebb volt a helyzet, mert itt a bérleti területnek csak 2%-a volt kisbérlet akkor, amikor az Alföldön 17.6%. Ezen a helyzeten változtatni volt hivatva a családi hitbizományról és a hitbizományi kisbirtokról alkotott 1936: XI. t.-c. (V. ó. a vonatkozó képviselőházi naplókkal és irományokkal.)

E törvény nem a hitbizomány jogintézményének eltörlését, hanem egyedül a hitbizományi nagybirtokprobléma megoldását tűzte ki céljául. Másszóval csupán a hitbizomány állami, nemzeti, közgazdasági és földbirtokpolitikai érdekekből káros hatásait kívánta megszüntetni. Gondoskodni arról, hogy a latifundiális jellegű hitbizományok az egészséges közgazdasági fejlődést ne akadályozzák, a földművelő néprétegek gazdasági terjeszkedését s megerősödését ne gátolják, s ne maradjanak a földműves nép bajainak állandó forrásai. (Nemzeti s szociálpolitikai szempont.) Másrésről gondoskodni kívánt arról is, hogy a hitbizományok a nemzeti termelésben az eddiginél fokozottabb módon vegyenek részt. (Közgazdasági szempont.)

Erre egy mód volt: a túlnagy hitbizományok korlátok közé szorítása. Itt természetesen tekintettel kellett lenni a művelési ágra is, mert erdőknél, terméketlen területeknél stb. a hitbizományi kötöttség káros hatása alig szembeszökő, sőt éppen az erdőknek egy kézben tartása közgazdasági szempontból is kívánatos is lehet; ámbár pl. nemzetvédelmi szempontból, mint Erdély szomorú példája is mutatja, nem mindig az.

Mindezek figyelembevételével a törvény úgy oldja meg a hitbizományi reformot, hogy a hitbizományhoz tartozó mezőgazdasági ingatlanok legnagyobb terjedelmét 30.000 K kat. tisztajövedelmű, de legalább a jelenlegi hitbizományi mezőgazdasági terület 30%-át tevő ingatlanban állapítja meg, s gondoskodik arról, hogy a lekötve maradó ingatlanok a közérdek figyelembevételével jelöltessenek ki. Az e mértéken felüli rész felszabadul, s a jelenlegi hitbizományi birtokos halálakor a legközelebbi várományosok között felosztásra kerül. Technikai okokból, főleg a nagy földforgalommal kapcsolatban várható gazdaságpolitikai visszahatás tompítása végett, hat évig a kötöttség alól felszabaduló részek is elidegenítési és terhelési tilalom alá kerülnek, anélkül azonban, hogy ez a korlátozás földbirtokpolitikai célok megvalósítását gátolhatná. A hitbizományi kötöttség erősebb korlátozásától a törvény azzal az indokolással tartózkodott, hogy a hitbizományok mezőgazdasági, ipari és más vállalatokat tartanak fenn, amelyek nagyobb területelvonások esetén előreláthatólag tönkremennének, aminek folytán igen sok munkás kenyerét vesztené.

Másrészt a törvény a hitbizományok megmaradó részét életképesebbé akarja tenni. Több részletrendelkezése oda irányul, hogy a hitbizományon folyó gazdálkodás az okszerű gazdálkodás mintaképe legyen. Pótolni igyekszik azt a hiányt, hogy eddig a hitbizományi vagyongazdálkodás közérdekű szempontoktól irányított megfelelő gazdasági felügyelet nélkül folyt. Sőt arra is törekszik a törvény, hogy a hitbizomány birtokosa ne legyen olyan családtag, akitől — szellemi és erkölcsi tulajdonságaira tekintettel — nem várható, hogy a közérdek magasabb követelményeinek megfelel. Sőt a hitbizományi kötöttség az összes érdekelt egyhangú megállapodásával bármikor megszüntethető. Újabb hitbizományok alapítása pedig különös érdemeket szerzett egyének számára van fenntartva.

Mindezek a rendelkezések a nagybirtok problémáját igyekeznek megoldani a hitbizomány intézményének körén belül. Nem általában az ingatlan-kötöttség, vagy éppen a kötöttség, hanem csupán a nagy ingatlanok kötöttsége, igazában maguk a nagy ingatlanok ellen irányulnak.

Legjobb bizonyítéka ennek, hogy magát a kötöttséget nem-

hogy megszüntetné a törvény, hanem a kisbirtokra is kiterjeszti a hitbizományi kisbirtok alakjában.

A kisbirtok körében a hitbizományhoz hasonló intézményt teremtett már tulajdonképpen az 1920: XXXVI. t.-c. VIII. fejezete az oszthatatlan családi birtok formájában. Ennél azonban az utódlás rendje nincs pontosan meghatározva, s az örökös tartozik társait pénzben vagy más szolgáltatás útján kielégíteni. Épp e járulékos kötelességnek tudható talán be, hogy a kötött birtok e neme nem tudott Magyarországon elterjedni.

Rokonintézmény a haditelek (1820/1917. M. E. sz. r.) s a vitézi telek is (6650/1920. M. E. sz. r.); ezek azonban különleges közjogi alapon nyugvó intézmények, amelyeknek a birtokkötöttség nem főcélja, hanem csak egyik mellékkövetkezménye. Bizonyos kötöttséghez vezettek az utóbbi évek gazdavédelmi rendelkezései is; ez azonban ideiglenes jellegű.

A jelen törvényben *létesített* hitbizományi kisbirtok mind-ezeknél közelebb áll a hitbizomány hagyományos fogalmához. E birtok csak mezei gazdálkodás céljára szolgáló ingatlanokból állhat — ideértve a lakóházakat, udvart, gazdasági épületeket is — és ezek élő és holt felszereléséből, melyek a hitbizományi kisbirtok tartozékai. Ezeket kívánja ugyanis védeni a törvény a céltól elvonás és felaprózás ellen, ami a Magyarország egyes vidékein pusztító egyke egyik oka. Ennek eszköze a terhelési és elidegenítési tilalom, a köztörvényi öröklés (s így a kielégítési kötelezettség) teljes kizárása s a családi utódlás sorrendjének meghatározása. Az e korlátozás céljára leköthető ingatlanok mennyiségének meghatározásánál az az alapelv, hogy a birtok tiszta hozadéka elegendő legyen egy mezei gazdálkodással foglalkozó falusi család eltartására, de ne lépje túl a kisbirtok határát. Íme, újabb védekezés a nagybirtok intézményesítése ellen.

E hitbizományi reform, amelynek főbb rendelkezéseit és célkitűzéseit ismertettük, nem egy csapásra, hanem csak fokozatosan valósul meg. Statisztikai számítások szerint a reform keresztülvitele után hitbizományi kötelék alatt fog maradni kb. 590.000 kat. hold terület, amiből mezőgazdasági művelés alatt álló terület azonban kb. 230.000 kat. hold lesz. Vagyis az addigi kötött mezőgazdasági ingatlanoknak kb. felerésze sza-

badul fel fokozatosan, s kötelék alatt az ország mezőgazdasági művelés alatti területének csak kb. 17%-a marad.

Kérdés, hogy ez a reform megálló pontot jelent-e a magyar hitbizományok történetében; vagy pusztán átmeneti megoldás, amely után hamarosan újabb és újabb reformok várhatók? E kérdésre feleletet akkor adhatunk, ha tisztában vagyunk azzal, hogy e reform éle nem általában a hitbizományi kötöttség, hanem speciálisan a nagybirtok intézményének túltengése ellen irányult. A kérdés helyesen feltéve tehát úgy hangzik, hogy megoldottnak tekinthető-e e reform után a nagybirtok problémája Magyarországon (legalábbis a hitbizományokkal kapcsolatban) vagy nem. A feleletet nem kétséges: nem tekinthető megoldottnak. És e probléma függvénye a hitbizományok további sorsának alakulása. Olyan különbözők a szembenálló érdekek, nézetek és erők; ki tudná azt kiszámítani, hogy ezek eredőjeképpen miként alakul a történelem s ennek gazdasági, szociális és nemzeti faktora. De egy bizonyos: a kötöttség, bármennyire jellemzője is korunknak, mindig csak eszköz és sohasem cél. Az ember szabadjára hagyva nem tudott szabad maradni; ezt bizonyítja a történelem. Most megkötik, de nem azért, hogy ne legyen szabad, hanem hogy ne mondhasson le szabadságáról. A korunk által hirdetett igazságnak csak fele az, hogy minden szabadságnak a kötöttség ad létet; másik fele: hogy minden kötöttségnek a szabadság ad értéket. Mint minden történelmi hivatása magaslatára jutott államnak, Magyarországnak is van egy felső célja, amit legszebben a goethei mondás fejez ki: «Auf freiem Grund mit freiem Volke stehn». E mellett el kell némulniok, ebben össze kell olvadniok az érdekeknek, nézeteknek és erőknek. Aki ezzel szemben a szerzett jogok szentségére hivatkozik, az gondolja meg, hogy mennyivel szentebb szerzett sőt született jogunk van életünkre s mégis odaadjuk, ha szüksége van rá a hazának. A közérdek gyakran összeütközik egyéni érdekekkel; egy nemzet vitalitásának fokmérője, hogy ilyenkor a köz érdeke kerül-e ki győztesen. Ha van olyan pillanata a semmibe olvadó időnek, amelyet érdemes volna megállítani, úgy egy nép számára ennek elérése az. S a történelem örök időinek változó jogintézményei csak annyi értékkel bírnak, amennyit rájuk lehel e pillanat változhatatlan szépsége.

Szabó József